

چیستی تربیت درآموزه های مکتب شهیدقاسم سلیمانی

احترام السادات موسوی زاده^۱

زهرا شکروی^۲

چکیده

یکی از زیر بنایی ترین عناصر تحقق تمدن نوین اسلامی، عنصر تربیت است و در گام دوم انقلاب که گام خودسازی، جامعه پردازی و تمدن سازی است، موضوع تربیت از اهمیت فوق العاده ای، برخوردار است. موقعیت های مختلف زندگی، انسان را در معرض یادگیری و رشد و خلاقیت قرار می دهد. شهید سلیمانی یکی از شخصیت های تأثیرگذاری هستند که رفتار عملی ایشان می تواند الگوی تربیتی خوبی برای جهان ارائه نماید. هدف این پژوهش بررسی آموزه های تربیتی مکتب شهید سلیمانی می باشد. روش این مقاله توصیفی، کتابخانه ای است و آنچه در این تحقیق بررسی شد، ازجمله مبانی تربیتی شهید سلیمانی عبارت است از: ایمان به خدا، اخلاص، ساده زیستی، ولایت مداری، مبارزه با استکبار، دفاع از مظلومان، فراجناحی بودن، دنیا گریزی، عقلانیت، مردم دوستی و خدمت به مردم، احترام به والدین، همت و اراده، ترس از خدا، ازجان گذشتگی و ایثار، اطاعت از رهبری، ارتباط شهید سلیمانی با شهدا، عزت نفس و سیمای معنوی شهید سلیمانی می باشد و از منابع معتبری هم گرفته شده است.

کلیدواژه ها: تربیت- مکتب - آموزه های مکتب شهید سلیمانی

^۱- استاد حوزه علمیه سطوح عالی

^۲- طلبه سطح دو مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) خمینی شهر.

۱- مقدمه

هر انسانی می‌تواند دوجنبه فردی و عمومی داشته باشد. جنبه فردیت هرکسی خصوصیات شخصی است که بر اساس سلیقه و علاقه و توانای‌های خاص او شکل می‌گیرد و معمولاً قابل پیروی برای دیگران نیست؛ اما جنبه عمومی انسان عبارت‌اند: از باورها و اصولی که تحت تأثیر دین یا عقیده خاص یا شیوه مشخص در زندگی کسب کرده‌است؛ و این‌که به شهید حاج قاسم سلیمانی به چشم یک فرد نگاه نشود؛ بلکه این شهید داری یک مکتب جهانی است که باید مؤلفه‌های آن تبیین و تشریح گردد؛ که در این مقاله به بررسی مبانی تربیتی در مکتب شهید سلیمانی پرداخته می‌شود. این پژوهش را این‌گونه می‌توان مطرح کرد که مکتب حاج قاسم از ویژگی‌هایی برخوردار است که آن را به یک مکتب انسان‌ساز برای ایران و جهان اسلام تبدیل کرده است. بررسی ابعاد مختلف مبارزات، ایثار و فداکاری‌های شهید حاج قاسم در راه دین، همه درس‌آموز است که باید همواره و به نحو مناسب برای مردم و جوانان ترسیم شود، چون تمام زندگی این شهید نه تنها برای مردم و جوانان؛ بلکه برای همه افراد در عالم، مؤثر و الگوی دلیل و مثال‌زدنی است. خاطره وزنده نگه‌داشتن یاد شهدا در ترویج فرهنگ ایثار و احیای اهداف و تداوم راهی است که به‌عنوان یک مکتب باید مد نظر همه اقشار جامعه قرار گیرد که یک رسالت دینی و انقلاب است. در ذکر پیشینه این موضوع در مورد شهید قاسم سلیمانی کتاب‌های محدودی در مورد ایشان نگاشته شده است و بیشتر کتاب‌های او خاطره و دل‌نوشته می‌باشد. و منابع کمتری نسبت به این موضوع بیان‌شده، از جمله کتاب‌ها و مقالاتی که استفاده‌شده، شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی، از علی شیرازی که در این کتاب از عناوین عقلانیت، معنویت، دنیا‌گریزی و ... که محقق در این مقاله از عقلانیت و دنیا‌گریزی استفاده کرده است و کتاب رفیق خوشبخت ما از سید عبدالمجید کریمی خلاصه‌ای از زندگی سردار در این کتاب بیان‌شده و محقق از آن در مباحث تربیتی استفاده نموده است؛ و مقالاتی با عنوان بررسی ویژگی‌های بزرگ‌مرد سجاده و جهاد حاج قاسم از مرادی کوچی و دیگران که در آن اخلاص، ولایت‌مداری، ساده‌زیستی، مردم‌دوستی و خدمت به مردم و ... نگاشته شده است که محقق در این پژوهش از عنوان مردم‌دوستی و خدمت به مردم بهره برده است؛ اما

نسبت به مباحث تربیتی به صورت دقیق اشاره نگردیده است و در این پژوهش سعی بر آن است که به مبانی تربیتی به صورت کامل تر پرداخته شود.

۲- مفهوم شناسی

در این قسمت به تعاریف لغوی و اصطلاحی تربیت و مکتب پرداخته می شود:

۱-۲ تربیت

تربیت از ماده «ربو» یا «ربب» اصلش مضاعف ربّ (ربب) بوده است رب به معنای صاحب، مالک، تربیت و پرورش دادن است. تربیت عبارت است از ایجاد کردن حالتی پس از حالتی دیگر در چیزی تا به حد تام و کمال برسد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۳۳۶) تربیت در اصطلاح به معنای پرورش دادن و به فعلیت رساندن استعدادها و ایجاد تعاون و هماهنگی میان آن استعدادهاست تا متربی از این طریق بتواند به حد اعلای کمال خود برسد. (مطهری، ۱۳۹۲: ۵۵۱)

۲-۲ مکتب

لغوی مکتب: جمع مکاتب (کتب) محل تعلیم دادن و فراگیری علم است. (بندر ریگی، ۱۳۷۸: ۲۰۵۷) در اصطلاح یک نظریه کلی، یک طرح جامع و هماهنگ و منسجم است که هدف اصلی آن کمال انسان و تأمین سعادت همگانی است و در خطوط اصلی و روش ها، باید ها، خوب ها و بد ها، هدف ها و وسیله ها، مسئولیت ها و تکلیف ها در آن مشخص شده باشد. (مطهری، ۱۳۹۲: ۵۳)

۳- حاج قاسم سلیمانی

حاج قاسم سلیمانی از طایفه سلیمانی است به روایت تاریخ جد سلیمانی ها، (امیرمجتب) فرزند امیر کمال از عشایر خمسه فارس و از سرداران سپاه نادر شاه افشار بود. سردار سلیمانی در ۲۰ اسفندماه سال ۱۳۳۵ در روستای قنات ملک از توابع رابر کرمان در یک خانواده کارگری چشم به جهان گشود و بعد از انقلاب ابتدا به مهاباد برای جنگ با گروه های ضدانقلاب رفت و پس از آن به عضویت سپاه پاسداران اسلام انقلاب اسلامی درآمد، (موسوی زاده، ۱۳۹۹: ۴) شهید سلیمانی در طول دوران دفاع مقدس با لشکر تحت امر خود عملیات

زیادی از جمله، والفجر ۸ کربلای ۴، کربلای ۵ در شلمچه و مرصاد حضور مؤثر داشتند. ایشان لشکر ۴۱ ثارالله را جز لشکرهای خطکش سپاه در دفاع مقدس نامید که نیروهای آن نقش بسزایی در عملیات بزرگی مثل والفجر ۸ کربلای ۵ و... داشتند. (موسوی، ۱۳۹۸: ۵) در سال ۱۳۷۹، ازسوی رهبر انقلاب، حضرت آیتالله خامنه‌ای مسئولیت نیروی قدس سپاه به سردار سلیمانی سپرده شد. تقویت نفوذ ایران در غرب آسیا، به‌ویژه در روند بیداری اسلامی و تقویت حزب‌الله لبنان و گروه‌های مبارز فلسطینی بود که نمود عینی آن در نبردهای متعددی از جمله جنگ ۳۳ روزه حزب‌الله لبنان و رژیم صهیونیستی و نیز پیروزی مبارزان فلسطینی در جنگ ۲۲ روزه غزه علیه ارتش مجهز اسرائیل متجلی شد. در پی توطئه جدید غرب و پشتیبانی مالی کشورهای مانند عربستان سعودی که به شکل‌گیری گروهک‌های تروریستی تکفیری، اعم از داعش و جبهه النصره در منطقه انجامید، سردار سلیمانی با دعوت رسمی دولت‌های سوریه و عراق، به این دو کشور رفته و در عراق (حشد الشعبی) و در سوریه، بسیج مردمی (قوات الدفاع الوطنی) را شکل دادند و با کمک آن‌ها و هدایت و مشاوره نیروی قدس سپاه، طی ۶ سال، بساطت تروریست‌ها در این دو کشور تقریباً جمع شد. (کریمی، ۱۳۹۹: ۱۴-۱۵) یکی از کارهای بزرگ سردار سلیمانی نیروسازی و کادرسازی بود. او در مجموعه خودش ده‌ها وصدها سلیمانی ساخت و بیشتر برایمان و اعتقادات تاکید داشت و آن را محور قرار می‌داد. ایشان ضمن هوشمندی و رصد تحولات نظامی جبهه غربی، اسرائیلی، بدون سرو صدا به راه‌اندازی گروه‌های شبه‌نظامی دست زد و امروزه این واحدها به صورت یک زنجیر درآمده‌اند. (موسوی، ۱۳۹۸: ۷) سردار سلیمانی نمونه برجسته‌ای از تربیت شدگان اسلام و مکتب امام خمینی بوده، خصوصیات و مولفه‌های مهم مکتب او، همان خصوصیات و مولفه‌های اسلام ناب محمدی است. مکتب وی در طول مکتب اسلام ناب، و در اندازه و قواره یک انسان کامل است. (شیرازی، ۱۳۹۹: ۲۱) شهید سلیمانی از خصوصیات و فضایل اخلاقی بسیاری برخوردار بود که پرداختن به همه آن‌ها از چهارچوب این مقاله خارج است. از این روتنها به بارزترین این خصایص که مکتب ایشان را بنیان نهاده است پرداخته می‌شود.

۴- مبانی تربیتی شهید حاج قاسم سلیمانی

در این پژوهش مبانی تربیتی سردار سلیمانی مورد مطالعه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

۴-۱ ایمان به خدا

در مکارم الاخلاق امام سجاد (علیه السلام) از خدا این گونه می خواهیم (خدایا ایمان مرا به بالاترین و کامل ترین درجه، یقین مرا به آخرین درجه یقین و نیت مرا بهترین نیت که همان احسن النیات است برسان)؛ (قمشه ای، ۱۳۸۶: ۱۰۵) قدرت ایمان به خداوند راه گشای انسان در تمامی امور دنیوی و اخروی می باشد همچنین نیروی ایمان نشاط قلبی را به حد اعلای خود می رساند و صبر را در برابر مصائب و قوه اندیشه و راه درست و سعادت نصیب انسان می کند. می توان شهید قاسم سلیمانی را جز افرادی شمرد که در بالاترین درجه ایمان بود که اثبات ادعا را می توان در رفتار و اعمال و خصوصیات شهید بزرگوار دید. خاشع و یاری رساندن به خلق، امانت دار واقعی در قدرت، مهربان با خلق خدا و سختگیر بر دشمنان خدا. صبور بودن و متعهد به قول و وفادار به امامش تا پای جان نهایتاً رسیدن به سعادت ابدی یعنی شهادت. (ظهوریان، ۱۰: ۱۳۹۹)

۴-۲ اخلاص

اخلاص را می توان از مهم ترین فضائل اخلاقی، بلکه اصلی ترین فضیلت اخلاقی دانست که انسان به آن نیاز دارد. حقیقت اخلاص انجام دادن عمل برای خدا و به انگیزه تقرب به اوست. چنانچه خداوند و قرآن می فرماید: «قُلْ إِنْ صَلَّاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ؛ بگو: در حقیقت، نماز من و [سایر] عبادات من زندگی و مرگ من، برای خدا، پروردگار جهانیان است.» (انعام: ۱۶۲) راز محبوبیت سردار حاج قاسم سلیمانی نیز در اخلاص اوست. درجه اخلاص او تا آنجا است که وقتی دخترش برای حل مشکلی که در دانشگاه برایش ایجاد شده بود با ایشان مشورت می کند، چنین جواب می شوند: (مبادا خودت را در دانشگاه معرفی کنی که من دختر سردار سلیمانی هستم) تواضع و فروتنی بسیاری که در مردم داشت برگرفته از اخلاص بی پایانش بود. (رضاییان، ۱۳۹۹: ۴)

۴-۳ مردم دوستی و خدمت به مردم

حاج قاسم یک چیز را در مکتب اسلام یاد گرفته بود که خوب است همه یاد بگیرند. خدا و مردم را در مقابل هم نمی دید. باور داشت که برجسته ترین عبادتی که انسان را به خدا نزدیک کرده، خدمت به مردم است. حاج

۴-۱۶ سیمای معنوی شهید سلیمانی

زندگی افتخارآمیز حاج قاسم سلیمانی مملو از جلوه‌های ایمان راستین وی به تعالیم دینی است این عبارات، آخرین دست‌نوشته اوست که یادگار ماند و یادآور اوج اخلاص و صفای باطن اوست. ایشان به محضر پروردگار عرضه می‌دارد: «اللّٰهٰی لَا تَكْلِنِیْ؛ خداوندا مرا بپذیر. خداوند عاشق دیدارتم؛ همان دیداری که موسی را ناتوان از ایستادن و نفس کشیدن نمود. خداوندا مرا پاکیزه بپذیر». (کاوه، ۱۳۹۸: ۷۲) حجت‌الاسلام حسین انصاریان گفته است: شهید حاج قاسم سلیمانی شب‌های احیاء در خیابان ری می‌گذراند و در این شب‌ها خلوت انسی باخدای خویش داشتند. ایشان در شب‌های قدر در ایام محرم و در شهادت امام حسین (علیه‌السلام)، فراوان اشک می‌ریختند و منقلب می‌شدند به قدری که من گمان می‌کردم در این حال از دنیا می‌روند. ایشان در نهایت نیز در راه خداوند جان خود را فدا کردند. (نجفی، ۱۳۹۸: ۴-۵)

۴-۱۷ عزت نفس

اگرچه عزت نفس را معمولاً با اعتماد به نفس بکار می‌برند ولی عزت نفس بسیار گسترده‌تر و عمیق‌تر اعتماد به نفس است. احساس عزت نفس یعنی اعتقاد داشتن فرد به اینکه توانمندی‌ها و شایستگی‌های لازم و ضروری را برای زندگی را دارا است. شهید حاج قاسم سلیمانی با داشتن عزت و کرامت نفس توانست در راه اهداف مقدس والای خود تمام موانع و مشکلات را از سر راه بردارد و به مراحل تکامل و تعالی دست پیدا کند ایشان در عین مظلومیت، عزتمندانه با دشمنان اسلام مبارزه کردند و هرگز در سخت‌ترین شرایط تن به ذلت ندادند و پذیرای مرگ با عزت شدند. (تاج‌بخش، ۱۴۰۰: ۱۳)

۵-نتیجه

مکتب سلیمانی، مکتب تربیت مردان و زنان بزرگ انقلابی است و در پرتو تلاش‌های مخلصانه و باتدبیر ایشان جبهه‌ی مقاومت مسلمانان و مستضعفان در جهان گسترده و عمیق‌تر شده است و پیوند خوردن این مکتب به نهضت امام حسین (علیه‌السلام) سیره و سنت توانمند و قدرتمندی را در اقصی نقاط جهان سامان داده است و یک الگویی تربیتی پذیرفته‌شده و الهام‌بخش در مرزهای جهانی است؛ و مکتب شهید سلیمانی را باید در قالب مکتبی مرکب از خلق محمدی و راه و منش حسینی دانست که عملکرد این فرمانده هیچ‌گاه در

امرونی خلاصه نشده و چارچوب معنوی و رهبری داشت که مجموعه‌ای از خصوصیات تربیتی او می‌باشد. بابررسی آموزه‌های تربیتی در مکتب شهید قاسم سلیمانی نتایج ذیل به دست می‌آید که در این عناوین تربیتی که محقق در مقاله خود به کار برده است، عبارت‌اند از ایمان به خدا، اخلاص، ساده زیستی، ولایتمداری، دفاع از مظلومان ترس از خدا، عزت نفس، فراجناحی بودن، همت و اراده، سیمای معنوی، ازجان گذشتگی و ایثار، اطاعت از رهبری، مردم‌دوستی و خدمت به مردم و احترام به والدین می‌باشد که ایشان عمیقاً به خانواده خویش عشق می‌ورزید. تکریم و احترام او به والدین زبان زد خاص و عام بود و رابطه عاطفی‌اش با همسر و فرزندان، کانون خانوادگی‌شان را گرم و پرحرارت نموده بود. انبوه مسئولیت‌ها و دغدغه‌ها و حساسیت‌های کاری، هیچ‌گاه باعث نگردید که او از توجه به خانواده و وقت گذاری برای آنان در حدی که برایش مقدور بود فروگذار نماید. و شهید همیشه مراقب این نکته بود که به خواسته‌های عاطفی خانواده، بستگان و خویشاوندان توجه خاصی نماید؛ که این حقیقتاً ستودنی است. پس این گونه استنباط شد که آن امتیازی که حاج قاسم سلیمانی را محبوب دل‌ها کرد، احترام به والدین مردم‌دوستی و خدمت به مردم، و اخلاص وی بود.

فهرست منابع

*قرآن کریم، ترجمه: فولادوند

*نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی

کتابها

۱. ابن طاووس، علی بن موسی، کشف الحجة لثمره المحجة، مترجم: محمدحسن، تهران: بوستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۷۵ ه. ش.
۲. بندر ریگی، محمد، فرهنگ بندر ریگی - عربی فارسی، تهران: انتشارات علمی، چاپ اول، ۱۳۷۸ ه. ش.
۳. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم، ترجمه: سیدمهدی رجایی، قم: دارالکتاب الاسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۰ ه. ق.
۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، بیروت: دارالعلم، چاپ اول، ۱۴۱۲ ه. ق.
۵. شیرازی، علی، شاخص های مکتب شهید سلیمانی، قم: خط مقدم، چاپ ۲۳، ۱۳۹۹ ه. ش.
۶. صدوق، محمدبن علی، الخصال، ترجمه: علی اکبر غفاری، قم: جامعه مدرسین، چاپ اول، ۱۳۶۲ ه. ش.
۷. قمشه‌ای، الهی، مکارم الاخلاق دعای ۲۰ صحیفه سجادیه، مسجد مقدس جمکران: اسوه، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ه. ش.
۸. کریمی، عبدالمجید، رفیق خوشبخت ما، مشهد: زائر رضوی، چاپ اول، ۱۳۹۹ ه. ش.
۹. کاو، ناصر، من قاسم سلیمانی هستم، (سرباز ولایت)، تهران: نوآوران سینا، چاپ اول، ۱۳۹۸ ه. ش.
۱۰. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، مترجم: جمعی از محققان، بیروت: داراحیای التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ه. ق.
۱۱. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار مقدمه‌ای بر جهان بینی اسلامی، قم: صدرا، چاپ اول ۱۳۹۲ ه. ش.

مقالات

- ۰۱ امینی، جواد، خلیلی باصری، محسن، محمدی، محمود، «تبیین منظومه (اعتقادی/ رفتاری) سپهبد حاج قاسم سلیمانی به عنوان حکمران اسلامی»، ۱۳۹۹ ه ش، شماره ۱.
- ۰۲ پور قیومی، ایوب، علویان، مجتبی، «چهارچوبی برای تحلیل جنبه‌های انسانی مکتب شهید سلیمانی»، مطالعات راهبردی جهان اسلام، ۱۳۹۹ ه ش، شماره ۲.
- ۰۳ تاج‌بخش، غلامرضا، «واکاوی مؤلفه‌های سبک زندگی شهید سلیمانی»، مطالعات دفاع مقدس، ۱۴۰۰ ه ش، شماره ۲۵.
- ۰۴ رضایی اصفهانی، محمدعلی، «مبانی و اصول قرآنی مکتب شهید سلیمانی»، نشریه قرآنی کوثر، ۱۳۹۹ ه ش، شماره ۶۷.
- ۰۵ رضائیان، زهرا، «نگاهی به ویژگی‌های سردار مکتب ساز»، ره‌توشه، ۱۳۹۹ ه ش، شماره ۳۸.
- ۰۶ ظهوریان، محمدعلی، «اصول مکتب شهید سلیمانی در چهارده‌روایت»، سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۱۳۹۹ ه ش، شماره ۱۳.
- ۰۷ عرفانی فر، علی، «نقش راهبردی حاج قاسم سلیمانی در شکل‌گیری محور مقاومت و مدیریت توحیدی آن»، ۱۳۹۹ ه ش، شماره ۲.
- ۰۸ مرادی کوچی، محسن؛ قناعت‌پیشه، مرضیه؛ برزوئی نژاد لنگرودی، سمیه، «بررسی ویژگی‌هایی بزرگ‌مرد سجاده و جهاد، حاج قاسم سلیمانی»، همایش ملی، ادبیات مقاومت، ۱۳۹۹ ه ش، شماره ۲.
- ۰۹ موسوی زاده، احترام السادات، «مبانی فکری، اعتقادی و سیاسی شهید سپهبد قاسم سلیمانی»، همایش ملی ادبیات مقاومت، ۱۴۰۰ ه ش، شماره ۲.

۰۱۰ مو سوی، محمد، «مکتب شهید حاج قاسم در دفاع از حریم اهل بیت»، بیداری اسلامی، ۱۳۹۸ ه ش، شماره ۱.

۰۱۱ نجفی، حافظ، «نقش معنویت و توسل به اهل بیت «علیهم السلام» در موقعیت شهید سلیمانی»، فرهنگ زیارت، ۱۳۹۸ ه ش، شماره ۴۱.